

Poznań, 07.04.2026

dr hab. Agnieszka Jeran, prof. UAM

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Wydział Socjologii

Recenzja w postępowaniu w sprawie o nadanie stopnia doktora
habilitowanego doktorowi Karolowi Franczakowi w dziedzinie nauk
społecznych w dyscyplinie nauk socjologicznych
(Uchwała nr 129 Rady Naukowej Dyscypliny Nauki Socjologiczne Uniwersytetu
Warszawskiego z dnia 19 grudnia 2025 r.)

Recenzję, której podstawę prawną stanowi art. 219 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku (Dz.U. z 2024 r., poz.1571) przygotowałam w oparciu o udostępnione dokumenty:

- autoreferat;
- wniosek;
- wykaz osiągnięć naukowych;
- książkę „Kultura jako źródło zysku? Sprzeczności gospodarki kreatywnej”, która została wskazana jako monografia stanowiąca osiągnięcie objęte wymogiem opisanym w art. 219ust. 1. pkt.2a ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku;
- artykuły naukowe i rozdziały – łącznie 5 przekazanych plików/tekstów.

Stosownie do art. 221 ust. 8 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce w recenzji skupiam się na ocenie osiągnięć naukowych (głównego oraz pozostałych wykazanych przez dra Karola Franczaka, objętych w spisie określeniem „wykaz aktywności naukowej albo artystycznej”) w szczególności na stwierdzeniu czy osiągnięcia te odpowiadają wymaganiom określonym w art. 219 ust. 1 pkt 2, a więc czy (1) znajduje się wśród nich co najmniej jedna monografia wydana przez wydawnictwo ujęte w stosownym wykazie oraz (2) czy wskazane osiągnięcia naukowe Kandydata stanowią znaczący wkład w rozwój dyscypliny nauki socjologiczne. W odniesieniu do postawionego przed mną zadania zmuszona jestem stwierdzić, że przygotowane przez Kandydata dokumenty tylko częściowo strukturyzują

osiągnięcia – przede wszystkim w autoreferacie nie są omówione inne osiągnięcia publikacyjne poza głównym tj. książką „Kultura jako źródło zysku?...” i bezpośrednio z nią związanymi wcześniej opublikowanymi tekstami, chociaż jak wskazuje chociażby Poradnik RDN (Postępowania dotyczące nadawania stopnia doktora habilitowanego, s.24) to wnioskodawca winien dokonać opisu swoich osiągnięć i uzasadnić ich znaczny wpływ na rozwój dyscypliny. Dr Franczak wskazuje, że „Monografia [...] została uzupełniona o pięć artykułów naukowych [...] które nawiązują do wcześniejszego dorobku i aktualnie prowadzonych badań.” To uzupełnienie ma zdaniem Kandydata ukazać rozwój jego zainteresowań badawczych i osadzić monografię w szerszym kontekście jego aktywności naukowej. Niestety, zostały przy tym całkowicie pominięte – i w opisie i w przekazanej dokumentacji, wszystkie pozostałe artykuły Kandydata, których wymienionych w „wykazie” zostało z samego okresu po uzyskaniu stopnia doktora 24 (plus tłumaczenia). Oznacza to, że o większości swojej aktywności naukowej dr Franczak w żaden sposób nie opowiedział, nie wskazał istotności, tematyki, związków z aktualną i wcześniejszą aktywnością naukową (w tym konferencyjną, projektową itd.) czy wreszcie uzasadnienia ich znaczenia dla dyscypliny. Pozwolę sobie także zauważyć, że w efekcie złożony wniosek wskazuje na inne osiągnięcie główne niż treść autoreferatu (we wniosku wskazana jest tylko monografia, autoreferat wyraźnie wskazuje na uzupełniający monografię zestaw 5 artykułów naukowych). Natomiast większość owoców aktywności naukowej stanowiących pozostały (w domyśle znaczący – zgodnie z tytułem dokumentu) wkład Kandydata w rozwój dyscypliny nauki socjologiczne, nie zostało ani omówione ani nawet udostępnione – są tylko spisane.

Zgodnie z obowiązującymi wytycznymi ograniczam swoją ocenę do wymienionych i udostępnionych osiągnięć naukowych, jednak w formie opinii załączam także uwagi dotyczące wymogów opisanych w art.219 ust. 1, pkt 3. Ustawy tj. wykazywania się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

1. Sylwetka i opis aktywności

Sylwetka kandydata (na podstawie autoreferatu i wykazu osiągnięć): dr Karol Franczak uzyskał dwa tytuły magisterskie – z socjologii oraz z kulturoznawstwa, oba na Uniwersytecie Łódzkim, a w dalszej kolejności stopień doktora socjologii – także na Uniwersytecie Łódzkim. Z uczelnią tą związany jest zawodowo, najpierw jako asystent, a później jako adiunkt.

Aktywność naukowa dra Franczaka, poza omówionymi dalej publikacjami, obejmuje ponadto:

- aktywność konferencyjną (łącznie z okresu 2010-2025 wykazane jest 36 wystąpień konferencyjnych, na konferencjach krajowych i międzynarodowych, a także zaangażowanie organizacyjne w kolejnych 5 wydarzeniach);
- aktywność projektową – w roli kierownika w jednym, a w roli wykonawcy w 4 projektach;

- inne współprace o charakterze naukowym tj. członkostwo w dwóch organizacjach naukowych, staż (jeszcze z okresu doktoranckiego).

Działalność dydaktyczna obejmuje liczne kursy nie tylko z socjologii i jej subdyscyplin, ale w antropologii, dziennikarstwa, praktyki twórczości naukowej, w tym kursy w języku angielskim, a ponadto opiekę nad pracami dyplomowymi. Poza strukturami Uniwersytetu Łódzkiego aktywność dydaktyczna dra Franczaka to warsztaty w ramach Letniej Szkoły Analizy Danych i Metod Badań Jakościowych.

Działalność organizacyjna to m.in. organizacja konferencji naukowych, cykl otwartych seminariów „Analizy dyskursu”, współpraca redakcyjna z czasopismem Przegląd Socjologii Jakościowej czy opieka nad kołem naukowym.

Działalność popularyzatorska obejmuje współpracę z Tygodnikiem Powszechnym i Odrą, instytucjami kultury (Muzeum Sztuki w Łodzi) czy Uniwersytetem Trzeciego Wieku.

2. Ocena głównego osiągnięcia naukowego – książka „Kultura jako źródło zysku? Sprzeczności gospodarki kreatywnej”

Wskazana publikacja spełnia wymóg określony w art.219 ustęp 1., pkt 2 – a ściślej pkt 2a.

Monografia obejmuje łącznie 337 numerowanych stron, w tym 8 rozdziałów numerowanych, Wstęp i Zakończenie oraz zestawienie analizowanych materiałów obok klasycznej bibliografii. Struktura książki wiedzie od pojęć ogólnych (autonomia i instrumentalizacja kultury, dyskurs o kreatywności, gospodarka kreatywna i naśladowczy charakter przemian w Europie Środkowo-Wschodniej) przez uwagi o charakterze metodologicznym (rozdział 4 o różnicach między dyskursem a dyspozytywem i rozdział 6 o analizie ramowej – jej odmianach i relacji do innych sposobów badania dyskursu) po ustalenia badawcze (omówienie trzech ram i trzech kontrram gospodarki kreatywnej).

Silne strony monografii jako osiągnięcia istotnego dla nauk socjologicznych:

- monografia ma klarowną strukturę i obejmuje przemyślane przedstawienie pojęć – jasno poprowadzony wywód teoretyczno-pojęciowy wskazuje na efektywną pracę ze źródłami i merytoryczne obycie autora z podejmowanymi kwestiami, a także na dobrą sprawność językową; zgodnie z uwagami z autoreferatu w części są to nawiązania do już opublikowanych tekstów, dostrzec jednak można nie tyle powtórzenia co czerpanie, rozwijanie i rozbudowywanie wątków – książka pozwala na zapoznanie się pojęciami, wykorzystanie ich we własnych aktywnościach naukowych i podjęcie dalszych poszukiwań, co wnosi do dyscypliny uporządkowany i oparty na źródłach przegląd pojęć;

- efektywne, potencjalnie zachęcające do przywoływania, analizowania i dalszego wykorzystywania prezentacji sześciu zidentyfikowanych schematów mówienia / objaśniania roli i zadań kultury w gospodarce (ram i kontrram) – nie tylko wzbogacające wiedzę socjologiczną, ale i możliwe do dalszego wykorzystania – zarówno pogłębiającego przedstawione tropy, jak i krytycznego, analitycznego czy interpretacyjnego;
- klarowna struktura przedstawienia każdej ramy poprzez wyłonione funkcje tj. dla ram (afirmacji gospodarki kreatywnej) 1. identyfikacja problemów, 2. diagnoza ich przyczyn, 3. opis alternatywnej wizji świata i 4. uzasadnienia dla wspierania ramy i dla kontrram (sceptycyzmu wobec gospodarki kreatywnej): 1. identyfikacja problemów, 2. diagnoza ich przyczyn, 3. opis alternatywnej wizji świata i 4. sposobów mobilizacji sceptyków – jak widać, są one w zasadzie lustrzane, a w tekście dodatkowo opisane jako ramowanie diagnostyczne, prognostyczne i motywacyjne. Umożliwia to zastosowanie analogicznej struktury do kolejnych np. zaktualizowanych analiz;
- rozpoznanie i opisanie strategii interpretacyjnych dyskursu o gospodarce kreatywnej z wielu względów jest istotne dla socjologii – pozwala w kolejnym kroku rozpoznać uzasadnienia, postawy i oczekiwania pracowników owej gospodarki i innych osób oraz instytucji wobec nich. Określone „wizje” zadań kultury wobec gospodarki, pełnienia ról pracownika kreatywnego czy ścieżek usensownienia kształtują indywidualne decyzje, relacje w mikro i makroskali czy funkcjonowanie instytucji, jest to zatem bezpośrednio kwestia socjologii. Przedstawione w monografii ustalenia badawcze wnoszą nową wiedzę do dyscypliny.

Słabe strony monografii jako osiągnięcia istotnego dla nauk socjologicznych:

- mimo obszernego (w rozdziale 6) uzasadniania naukowej wartości analiz ramowania, obiektywizacji i ogólnej przejawianej w tekście troski o uwolnienie wniosków od idiosynkratycznego obciążenia indywidualną perspektywą badacza, mimo licznych cytatów w obrębie przedstawionych analiz oraz mimo przedstawienia w osobnym zestawieniu materiału źródłowego (owych tekstów preskryptywnych stanowiących materiał badawczy) wnioski tj. zidentyfikowane ramy i kontrramy, jakkolwiek wyczerpująco i malowniczo przedstawione nie są jednak przekonująco osadzone w ujawnionym procesie badawczym. Inaczej mówiąc, chociaż dr Franczak obszernie opisał swoje wnioski, to jednak bardzo niewiele ujawnił z procesu ich generowania – jest to jedna ze słabości badań jakościowych, interpretacyjnych, o której sam zresztą wspomina. Niestety, sformułowania w rodzaju „wypracowywanie kategorii analitycznych [...] które wyłaniały się” czy „analiza zgromadzonego korpusu pozwoliła na wyodrębnienie kilku dominujących wzorów” nie ujawniają procedury analitycznej, nie pozwalają rozpoznać ścieżki myślenia i dochodzenia do wniosków, a więc nie pozwalają jej też ocenić. Pozostaje stwierdzić, że wynik jest przekonujący, ale na ile

uzasadniony pozostaje niewiadome (nie mam na myśli uzasadnienia szczegółowych ustaleń w formie cytatów, ale uzasadnienie samego powstania takiego a nie innego zestawienia ram i ich nazw, wylistowanych w tabeli na s. 206-209 słów-kluczy, pojęć, wątków itp.). Odwołując się do podejścia pakietów ramowych Gamsona i Modiglianigo autor określa je jako strategię „która składa obietnicę uniknięcia niektórych deficytów opisanych powyżej podejść” – nie bez zaskoczenia, ale z odczuciem ironii pozostaje stwierdzić, że zacytowane sformułowania to analogi zarzutów sformułowanych wobec podejścia hermeneutycznego, w którym „opis badawczego toku postępowania zastępują enigmatyczne sformułowania w stylu” „zidentyfikowano następujące ramy>>, <<rama wyłoniła się z analizy>>”. Fakt, że opis procedury badawczej nie przekracza zidentyfikowanych wcześniej ograniczeń uważam za główną słabość publikacji – samej w sobie, ale przede wszystkim jako wkładu w metodologię badań socjologicznych;

- umiarkowana aktualność – książka została opublikowana w 2025 roku, jest więc sensie roku publikacji bardzo aktualna, jednak analizowane materiały źródłowe pochodzą w większości z lat 2010-2017, tylko kilka wydano nieco później, choć i tak najmłodsze z nich pochodzą z 2021 roku. Zatem przeanalizowane schematy interpretacji raczej były obecne w dyskursie publicznym niż są w nim obecnie, choć oczywiście inercja schematów interpretacyjnych jest wystarczająco duża, by pozostały (być może) aktualne. Jasny zakres czasowy był jednym z kryteriów wyboru źródeł, ale brak w tekście komentarzy do aktualności ustaleń w pewnym stopniu je osłabia;
- proporcje pomiędzy częściami pojęciowymi, metodologicznymi i empirycznymi są w publikacji nieco zachwiane – w szczególności wyniki badań własnych – chociaż stanowią istotę książki zajmują jej relatywnie niewielką część, około 80 stron z ponad 300 – oczywiście, nie ilość słów a jakość wywodu ma znaczenie, trudno jednak do tych wyników dotrzeć, tym bardziej, że wcześniejsze części pracy obfitują w szczegółowe cytaty, przykłady i interpretacje tekstów niewiele się różniących od uznanych za materiał badawczy, a do tego nie zawsze uzasadnionych w aż takiej szczegółowości (jak przydługi opis realiów PRL). Na tym tle także zakończenie książki licząc sobie zaledwie 6 stron, poświęconych bardziej refleksji nad myślą i postulatami Habermasa i Foucault niż zebraniu wniosków z całego poprzedzającego wywodu także wpisuje się w owo zachwianie proporcji.

Bilans silnych i słabych stron – ocena znaczenia wkładu głównego osiągnięcia w ramach dyscypliny nauki socjologiczne

Zestawiając silne i słabe strony osiągnięcia uznaję, że stanowi ono znaczący wkład w dyscyplinę. W mojej ocenie wkład ten obejmuje z jednej strony spójne i jednocześnie dobrze ułożone odtworzenie historii pojęcia gospodarki kreatywnej (zatem jest to wkład teoretyczno-pojęciowy), z drugiej – równie spójne przedstawienie analizy ramowania (w kilku wersjach z

omówieniem ich słabości) na tle analiz pokrewnych (zatem jest to wkład w metodologię badań socjologicznych), z trzeciej – rozbudowane opisy ram i kontrram (wkład w empiryczne poznanie rzeczywistości społecznej). Opisy te, zbudowane na podstawie korpusu odnoszącego się do gospodarki kreatywnej i relacji kultura-gospodarka, nie tylko pozwalają lepiej zrozumieć indywidualne, zbiorowe i instytucjonalne decyzje czy strategie podmiotów tej sfery, ale i przekładają się na prowokacyjne pytanie o to, na ile podobne co do treści ramowania obecne są w narracjach o innych obszarach życia społecznego na styku tego co wprost ukierunkowane na zysk i tego, co jeszcze takim nie jest (jak świat akademii czy pomocy społecznej) i jakie są tego konsekwencje. A zidentyfikowane konsekwencje wyływające z usankcjonowania poprzez rutynę i zdrowy rozsądek rozwiązań, obejmują chociażby wyzysk, neutralizowanie sprzeciwu i pacyfikowanie krytyki – nie są to kwestie obojętne dla społeczeństwa i socjologii.

3. Ocena pozostałych osiągnięć (publikacji naukowych i aktywności naukowej)

Jak już wskazałam, ze względu na brak omówienia i uporządkowania tematycznego, w tym wskazania względnej ważności tekstów czy ich wzajemnych powiązań (brakuje opisu trajektorii naukowej, jakiegokolwiek narracji porządkującej) w wykazie czy autoreferacie przy jednoczesnym braku przekazanych materiałów (poza wskazanymi pięcioma tekstami powiązanych w autoreferacie z książką – chociaż w bibliografii autoreferatu znajduje się łącznie 11 tekstów dr Franczaka) moja ocena tej (pozostałej) części dorobku siłą rzeczy jest zdawkowa. Opieram się na wspomnianym wykazie i opisie aktywności zawartym w autoreferacie, kwestię oceny jej międzyśrodkowości i umiędzynarodowienia pozostawiając poza oceną w tym punkcie.

Silne strony przedstawionej aktywności w odniesieniu do jej znaczenia dla dyscypliny:

- dosyć jednoznaczna i konsekwentna koncentracja tematyczna – obejmuje wątki elit symbolicznych, dyskursu i mediów, a w zakresie wykorzystywanych metod – analizę dyskursu i analizę ramowania;
- publikacje ukazywały się w zróżnicowanych wydawnictwach, zarówno w języku polskim, jak i angielskim – wśród czasopism widać pewne ukierunkowanie na Przegląd Socjologii Jakościowej (5 artykułów z 14), Przegląd Socjologiczny (3 artykuły) i Societas/Communitas (2 artykuły) jednak obejmuje ponad 10 lat publikowania, a wskazanym tytułom trudno coś zarzucić pod względem jakości czy rozpoznawalności w obrębie dyscypliny;
- opisana w autoreferacie aktywność w zakresie współpracy nie tylko wskazuje na konsekwentne rozwijanie (i co ważne – podtrzymywanie) relacji naukowych, ale także na ich przekształcanie w inicjatywy, projekty i teksty naukowe – w ten sposób o siedmiu tekstach z wykazu można dowiedzieć się więcej, okazują się bowiem albo efektem projektów albo wystąpień konferencyjnych. Dr Franczak wskazuje na własną aktywność i realizowane zadania, choć jednocześnie bez wątplenia kwitująca współpraca, rozwój Sekcji

PTS czy Konsorcjum Naukowego albo cykliczne warsztaty nie są owocem działalności i zabiegów jednej osoby. Niemniej naukę uprawia się wspólnotowo, zróżnicowany poziom wysiłków i starań o te wspólnoty nie stanowi zarzutu, tym bardziej że dostrzec można bardzo konkretne przejawy wkładu dra Franczaka (pełnione role i wymierne owoce np. publikacje).

Słabe strony przedstawionej aktywności w odniesieniu do jej znaczenia dla dyscypliny:

- można się zastanawiać na ile dosyć wyraźna monotematyczność i monometodyczność świadczy o konsekwencji, a na ile o braku pomysłów na poszerzenie zakresu podejmowanej aktywności – niemniej ponieważ bez wątpienia podjęta strategia jest owocna, a jej trwałość świadczy o efektywności – pozostaje mi ją tylko odnotować jako relatywną słabość aktywności naukowej dra Franczaka.

Bilans silnych i słabych stron – ocena znaczenia wkładu osiągnięć (publikacji i innych aktywności naukowych) ujętych w wykazie osiągnięć naukowych poza osiągnięciem głównym w ramach dyscypliny nauki socjologiczne

Zestawiając silne i słabe strony pozostałych osiągnięć uznaję, że także i one stanowią znaczący wkład w dyscyplinę – liczbowo aktywność publikacyjna nie jest imponująca, ale są to teksty opublikowane w dobrych socjologicznych czasopismach lub wartościowych pracach zbiorowych, a aktywność pozapublikacyjna, przede wszystkim w zakresie różnych pól współpracy, w tym w odniesieniu do wspierania rozwoju warsztatu badawczego własnego i innych badaczy i badaczek jest bez wątpienia pozytywnym wkładem w rozwój dyscypliny.

Konkluzja

Odnosząc się do wymogu opisanego w art. 219 ust. 1. pkt.2 ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 roku stwierdzam, że przedstawiony do oceny dorobek naukowy dra Karola Franczaka spełnia wymóg określony w art. 219 ust. 1 pkt 2 tj. obejmuje monografię opublikowaną w wydawnictwie objętym stosowną listą oraz spełnia przesłankę stanowienia znaczącego wkładu w dyscyplinę nauki socjologiczne. **Konkluzja recenzji w tym zakresie jest pozytywna.**

4. Opinia na temat wykazywania się przez kandydata istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

W odniesieniu do przedstawionej aktywności, której opis znajduje się w autoreferacie, a spis w wykazie chcę podkreślić, że w tym obszarze powstała jednoznacznie sformułowana narracja, oddająca obraz refleksyjności dra Franczaka w zakresie kształtowania jego aktywności naukowej realizowanej międzyośrodkowo. Wprowadzie zgodnie z deklaracją, nie były to typowe współprace wyjazdowe (staż, realizacja projektu w innym ośrodku), to jednak bez wątpienia miały charakter aktywności realizowanej w więcej niż jednej uczelni lub instytucji –

w taki sposób można interpretować i współpracy o charakterze konsorcyjnym (jak Warsztaty Analizy Dyskursu) jak i projektowym (projekty w ramach międzynarodowej współpracy realizowane jako granty Polsko-Niemieckiej Fundacji na Rzecz Nauki). Nawet jeśli kontakty miały charakter zdalny lub ograniczały się do krótkich wyjazdów – były owocne, a więc i realne. Moja opinia na temat wykazywania się przez dra Franczaka istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury jest pozytywna.

dr hab. Agnieszka Jeran, prof. UAM